

Д. В. Шихненко,
аспірант кафедри державної політики та суспільного розвитку,
Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ЛІДЕРА КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ

D. Shykhnenko,
Postgraduate student, Dept. of Public Policy and administration of political processes
of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv

THE FORMATION OF INNOVATIVE LEADERS PERSONALITY THROUGH THE PRISM OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL MEASUREMENTS

У статті розглянуто становлення інноваційного лідера та вплив на нього соціально-психологічних та соціально-моральних факторів. Обґрунтовано роль самоздійснення та самореалізації в інноваційному лідерстві. Самоактуалізація лідера розглянута в контексті категорій конформізму, тоталітаризму та гуманізму.

The article deals with the formation of an innovative leader and the impact of social psychological and social moral factors. The role of self-fulfillment and self-realization in innovative leadership was proved. Leader's self-actualization was considered in the context of conformism, totalitarianism and humanism.

Ключові слова: лідер, інноваційне лідерство, ціннісна система, людський розвиток, самоактуалізація, самоздійснення, самореалізація.

Key words: leader, innovative leadership, value system, human development, self-actualization, self-fulfillment, self-realization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інноваційне лідерство припускає багатоваріантність типів реалізації стратегій поведінки. Очевидно, що багато в чому та чи інша стратегія лідерства визначається фундаментальною особистісною позицією людини в системі соціально-політич-

них відносин. Це означає, що розуміння інноваційного політичного лідерства вимагає розкриття специфіки механізму соціалізації особистості в контексті функціонування політичної системи та базових стратегій соціальної орієнтації особистості.

На основі сучасних літературних джерел можемо зробити висновок, що інноваційне лідерство в Україні вивчене недостатньо. В основному увага вітчизняних науковців зосереджена на політичному лідерстві та проблематиці лідерства взагалі, не беручи до уваги специфіки саме інноваційного лідерства.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розгляд ключових моментів соціалізації, соціально-психологічних особливостей та основних типів самоактуалізації особистості інноваційного політичного лідера.

Для досягнення цілей статті, були виконані наступні завдання:

- дослідити особистість інноваційного лідера як цілісної системної характеристики;
- з'ясувати вплив соціальної орієнтації на особистість загалом та інноваційного лідера зокрема;
- розкрити розуміння відчуження як загально-критичного поняття, яке акумулює те, що перешкоджає повноті проявів індивідуальності, творчості, самодіяльності та визначити роль інноваційного політичного лідера у подоланні відчуження в усіх його формах та проявах;
- окреслити різноманіття самоактуалізації індивідуальних громадських рис крізь призму категорій конформізму, тоталітаризму та гуманізму.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ СТАТТІ

Особистість — системна характеристика людини, що виникає та формується внаслідок залучення індивіда до системи суспільних зв'язків. Особистості не може існувати поза конкретними соціальними спільнотами, тому це — суспільний статус, обумовлений місцем, роллю індивіда в суспільстві, який досягається завдяки індивідуальним характеристикам, які проявляються у мисленні, праці, мові.

Свідомість кожного індивіда підтримує єдність особистості, внутрішню стійкість різноманітних проявів власного "Я". Регулювання комфортності, гідності, рівноваги перебування особи в людському співтоваристві здійснюється в результаті самооцінки, яка також виконує функції захисного механізму особистості. Розглянемо механізм самооцінки докладніше і спробуємо виявити особливості самооцінки політичних лідерів.

Особистість політичного лідера є складною, багатовимірною та складається з численних взаємопов'язаних структурних елементів, основними з яких є: уявлення лідера про себе самого; потреби та мотиви, що впливають на політичну поведінку; система найважливіших політичних переконань; стиль прийняття політичних рішень; стиль міжособистісних відносин; психогенна стійкість [6, с. 38].

Теоретичні дослідження свідчать, що уявлення політичного лідера про самого себе, його самооцінка, можуть бути досліджені виключно у контексті найзагальніших уявлень про природу людини, структуру людської особистості, самосвідомості. Загальносвітові наукові традиції демонструють на-

явність різних поглядів як на сутність людини загалом, так і на індивідуальність зокрема. У східних філософських концепціях переважає думка про те, що людського "Я" як такого взагалі не існує. Опозицію їм у поглядах на особистість становить західна індивідуалістична модель людини: розуміння самореалізації тут засноване на тому, що людина сама приймає рішення про значущість та гідність своїх обов'язків.

Важливим нам здається з'ясувати те, що якщо становлення особистості — це вираження справжньої природи людини, то якою є ця природа? Відповідь на питання, на нашу думку, доцільно шукати в досягненні компромісу між протилежними позиціями. Керуючись аналогічними передумовами, сучасні дослідники пропонують "не висувати основоположну передумову про природу людини, а прийняти робоче положення про те, якими ми є насправді. І тоді точно головною буде основна тенденція людини змінюватися" [2, с. 25].

Ми виходимо з того, що людський індивід від народження позбавлений будь-якої фіксованої природи, що визначає його особистісне буття. Людина така, якою вона робить себе сама, тобто — ні що інше, як проект самої себе, і існує лише настільки, наскільки сама себе здійснює.

Звертаючись до соціально-психологічних та соціально-моральних вимірів лідерства, слід розглянути також роль самореалізації в інституціоналізації інноваційного політичного лідера. Особистість включає до себе прояви буття всіх суспільних відносин, а самореалізація — це, фактично, здійснення можливостей розвитку "Я". Найвищим кінцевим результатом розвитку людини є самоздійснення. У західній психологічній традиції термін "самоздійснення" (в оригіналі: self-fulfillment) здебільшого трактується як кінцевий результат самореалізації, повноцінне втілення можливостей особистості, що може виражатися як прагнення людини до найбільш повного виявлення своїх здібностей та їх актуалізації.

За визначенням Л. А. Коростильової, самореалізація — це здійснення можливостей розвитку "Я" за допомогою власних зусиль, співтворчості, співдіяльності з іншими людьми (близьким і далеким оточенням), соціумом і світом в цілому [2, с. 23]. Самореалізація включає також і самопроєктування — уявлення про те, якою людиною прагне бачити себе в найближчому та віддаленому майбутньому.

Говорячи про становлення політичного лідера, маємо зважати на визначальну роль базових принципів, що формують загальну стратегію поведінки. Принципи конкретного індивіда не обов'язково повинні бути моральними за своєю природою, і свідомий аморалізм також має право вважатися рівноцінним принципом. Принципи можуть бути різноманітними, але у сукупності їх набір відображає людську ідентичність. З огляду на це, слід ближче розглянути два види ідентичності: особистісну (персональну) та соціальну. Якщо особистісна ідентичність являє собою самовизначення в фізичних, інтелектуальних,

моральних рисах індивіда, то соціальна ідентичність — це самовизначення в якості співвіднесення себе з певною соціальною групою.

Достатньо вищенаведені параметри зливаються між собою, внаслідок чого характеристики персональної ідентичності мають нечіткі межі з ідентичністю соціальною. Для самоідентифікації інноваційного лідера важливими нам видаються: фізичні параметри (зовнішні дані, демографічний статус, здоров'я, темперамент), психічні, моральні та етичні якості, світогляд (інтереси, політичні погляди, особливості світовідчуття), стиль життя (рівень матеріального добробуту, освіта, професія).

Що стосується проблематики нашого дослідження, то до вивчення уявлень лідера про самого себе прикута увага в роботах Зигмунда Фрейда, Гарольда Дуайта Лассвелла та інших відомих психологів. "Батько" психоаналізу З. Фрейд орієнтувався на ідею компенсації реальних чи уявних дефектів особистості, тоді як увага Г. Лассуелла була прикута до еволюції уявлень людини про саму себе, ступеню розвитку й якості самооцінки та їх втілення в політичній поведінці. Його гіпотеза полягала в тому, що деякі люди мають надзвичайно сильну потребу у владі або інших особистісних цінностях, таких, як прихильність, повага, що є засобами компенсації травмованої або неадекватної самооцінки. Особисті цінності чи потреби такого роду слід розглядати як его-мотиви, оскільки вони є частиною его-системи особистості. Також не можна залишити поза увагою слушну думку вітчизняного науковця В.М. Козакова: "досить часто системи цінностей виступають як самодостатні джерела мотивації, які діють на основі розподілу людських співтовариств на "своїх" і "чужих" [4, с. 24].

Лауреат Нобелівської премії з економіки Акерлоф Джордж розвинув ідею Г. Лассуелла, згідно з якою прагнення до влади є спробою компенсації низької самооцінки. Він детально розглянувши структуру самооцінки, вважав, що низьку самооцінку можуть формувати п'ять суб'єктивних негативних почуттів відносно самого себе в різних їх комбінаціях: почуття власної неважливості, незначності; почуття моральної неповноцінності; відчуття слабкості; почуття посередності; почуття інтелектуальної неадекватності [10].

Після того, як Г. Лассуелл привернув увагу науковців до ролі самооцінки в поведінці лідерів, на світ з'явився цілий ряд досліджень, присвячених уявленням політиків про себе. Політичний лідер у будь-якій ситуації, за рідкісним винятком, діє у відповідності до власної "Я"-концепції, а його поведінка пояснюється тим, ким він себе усвідомлює та яким чином порівнює себе з оточуючими.

Чим вище самооцінка у політиків, тим спокійніше вони реагують на ситуацію, тим нижче їх реактивність. Лідери з високою самооцінкою менш залежні від зовнішніх обставин, вони мають більш стабільні внутрішні критерії, на яких засновується їхня самооцінка. Політичні діячі з низькою самооцінкою виявляються більш залежними від інших і, таким чином, більш реактивними. Вони є більш чутли-

вими до зворотного зв'язку та змінюють самооцінку залежно від схвалення або несхвалення власної поведінки оточуючими.

Самооцінка політичного лідера накладає суттєвий відбиток на його діяльність. Лідери з адекватною самооцінкою є найбільш вдалим партнерами по політичній арені. Їх зовнішня та внутрішня політика не мотивована прагненням до самоствердження, представник такого типу політичного лідера, як правило, з повагою і високо оцінює інших лідерів, а його політика дозволяє досягти поставлених цілей. Відсутність невротичного компонента в самооцінці призводить до його відсутності також і в політичній поведінці. Саме такий тип особистості, на наш погляд, є найбільш характерним для інституціоналізації в якості інноваційного політичного лідера.

Самооцінка виступає як єдиний контролюючий механізм, що дозволяє лідеру ідентифікувати власну модель поведінки та критично оцінити її. Для інноваційного політичного лідера напрощуд важливими функціями самооцінки є саморозуміння, самоврядування, самовиправлення, самозбереження, які реалізуються за допомогою здатності особистості до подолання внутрішніх криз, за рахунок чого, у підсумку, здійснюється самовдосконалення.

Справжній інноваційний лідер має постійно долати перешкоди на своєму шляху, розширювати власні можливості, що дозволяє конституюватися індивідуальності, у результаті чого досягається повнота інтеграції власного "Я" з суспільним організмом, прогресує адаптація, однак при негативному результаті виникає відчуження.

У широкому сенсі відчуження — об'єктивний соціальний процес перетворення як діяльності людини, так і її продуктів в самостійну, ворожу їй силу. Відчуження розуміється нами як загальне критичне поняття, яке акумулює те, що перешкоджає повноті проявів індивідуальності, творчості, самодіяльності. Подолання відчуження в соціумі загалом стане можливим лише за умов досягнення такої фази суспільного розвитку, в якій людина стає вищою цінністю для суспільства та іншої людини, де в повній мірі будуть втілені основні принципи гуманізму. Соціально-політична характеристика таких поглядів має своїм теоретичним підґрунтям модель комунізму, що спирається на можливість історичного стрибка з царства необхідності (матеріальності, частковості) в царину свободи (творчої універсальності), коли забезпечений простір для самореалізації, за рахунок чого об'єктивні підстави відчуження будуть подолані.

За слушною думкою К. Маркса, за умов класового суспільства необхідно розрізнати чотири види відчуження: від результатів власної праці; від процесу виробництва; від себе, тому що людині протистоїть власне я, запрограмоване на виробництво, а не на творчість; від суспільства, а точніше — від власної родової соціальної сутності [7, с. 137].

Проблематика подолання відчуження — це проблема інституціоналізації таких громадських струк-

тур, які максимально сприятимуть втіленню оптимальних можливостей людського існування. Відчуження — багатовимірне явище: воно виступає історично закономірним процесом розгортання людської діяльності, пов'язане з об'єктивними механізмами суспільного розподілу праці, опредметненням, кінцевих результатів соціального виробництва тощо. Витоки відчуження криються в соціально-організованій діяльності, яка передбачає професіоналізацію на основі розподілу праці, присвоєння продуктів виробництва в ході виконання індивідами життєво важливих функцій.

Порушення цілісності сутнісних сил людини внаслідок виникнення та розростання численних надособистісних утворень (соціальних, ідеологічних інститутів та інших конструкцій), відштовхує особистість від безпосереднього використання результатів своїх творчих зусиль, управління ними, призводить до відсутності або розладу компенсаторних функцій, покликаних гарантувати цілісність особистості, нейтралізувати її енергетичні втрати, забезпечуючи внутрішню гармонію, веде до виникнення почуття незадоволеності, страждання, що гальмує власне вдосконалення. В цьому плані відчуження втілює собою встановлення меж індивідуального розвитку викликає деградацію особистості. Для інноваційного політичного лідера важливим завданням є сприяння подоланню відчуження в усіх його формах та проявах.

Говорячи про соціально-моральні виміри інноваційного лідерства, ми повинні мати на увазі, з одного боку, особливості конституювання та інституціоналізації політичного лідера, а з іншого — характерні ознаки особистісного розвитку кожного члена соціуму. Єдиноможливим шляхом становлення й успішного розвитку громадянського суспільства нам видається особистісний розвиток усіх громадян і визнання ними загальносуспільних цінностей, самоповаги та поваги до інших. Відбутися ж це може виключно за рахунок втілення прагнення особистості самостійно скеровувати свою долю, вільно орієнтуватися в соціальному просторі, досягненню чого й має сприяти інноваційне лідерство, адже не може бути вільним суспільство в якому не досягнута, — на достатньому та необхідному рівні, — свобода кожного його члена.

Соціальна орієнтація як будь-якої особистості загалом, так і, в нашому випадку, інноваційного лідера зокрема, — це комплекс типів поведінки, спілкування, взаємодії що виражають роль та місце людини у соціумі, причетність до суспільних об'єднань та корпоративні зв'язки. Різноманіття самоактуалізації індивідуальних громадських рис може бути представлено крізь призму категорій конформізму, тоталітаризму та гуманізму.

Конформізм — пасивна життєва позиція, для якої характерною є піддатливість, схильність до прийняття та сповідування зовнішніх установок, нав'язаних образів, правил, дій тощо. Конформна індивідуальність протилежна особистій неповторності: для першої характерним є підлаштування під групові шаблони, для другої — ініціатива незалежного ціле-

покладання. Нам видається принципово неможливим вести мову про інноваційного лідера, чия позиція була б конформною або ж схожою на неї. Інноваційне лідерство — це, в першу чергу, яскрава індивідуальність, що не схильна підпорядковуватися силам зовнішніх обставин, а радше прагне формувати власний порядок денний.

Тоталітаризм — державний тиск, примус щодо суспільства, особистості, атомізація, уречевлення людського існування. Адміністративне регулювання всіх форм участі в суспільному житті, в сукупності з різноманітними проявами культурної ізоляції, означають неможливість вільного саморозвитку індивіда на основі персонального вибору, покликання, стилю життя.

Гуманізм — забезпечення всебічних передумов для вільного саморозвитку людини, коли вплив з боку навколишнього світу стимулює в індивіда позитивні прояви задатків, нахилів, творчих рис. Дотримання практичного людинолюбства конститує визнання особистості найвищою цінністю, тоді як вищою метою діяльності є підвищення якості життя, рух до все більш повного задоволення розумних потреб, створення оптимальних умов для гармонійної самореалізації індивіда. На глобальному міжнародному рівні така установка для інноваційних лідерів означає вияв політичної волі до визнання рівноправності народів, міжнародного співробітництва, невтручання у внутрішні справи, поваги до прав громадян. Нам імпонує визначення, надане українським філософом Б.В. Новіковим, відповідно до якого "гуманізм — вільна асоціація всебічно розвинених індивідів, які вже не знаходяться один по відношенню до іншого у будь-яких відчужених виробничих відносинах. Їх відношення один до одного — це суто людські відносини в їх сумісній діяльності по оволодінню формами суспільної свідомості, по реальному втіленню у життя надхмарних до цього ідеалів Істини, Блага, Краси" [8, с. 120].

Проекція вищезазначених стратегій особистісної самоактуалізації в контексті різних загальносуспільних обставин на конкретні приклади політичного лідерства дає можливість більш глибоко дослідити специфіку генези інноваційного типу, стратегії політичного лідерства.

Розв'язання питання про встановлення дійсної мотивації політичного лідера вимагає від дослідника принципового вибору на користь тих чи інших фундаментальних уявлень про людську природу, особистість, мотиви суспільної діяльності. В.М. Козаков зазначає, що "діюча особа громадянського суспільства — людина, індивід як особистість з її певною системою цінностей, потреб, інтересів. Саме можливість зреалізувати ці цінності й прагнення перетворює цього індивіда на головного учасника суспільного розвитку".

Сучасна персонологія налічує не менше десятка підходів до вивчення особистості з різних, а часом, — протилежних одна одній, — точок зору. Для аналізу мотивів і дій суб'єктів влади в однакових ситуаціях німецький дослідник Хайнц Хекхаузен пропонує шість основних параметрів:

1. Оволодіння джерелами влади: між людьми існують відмінності в силі прагнення до збільшення власних джерел влади. Володіння ними може бути кінцевою метою, досягнення якої саме по собі приносить задоволення. Бажаними джерелами влади стають престиж, матеріальне становище, статус, кєрівна посада.

2. Здібності. У людей по-різному розвинені здібності до визначення мотиваційної сфери іншої людини та співвіднесення її зі своїми джерелами влади для вибору найбільш ефективних методів отримання необхідних результатів.

3. Дії влади. Існують індивідуальні особливості в схильності до здійснення дій для впливу на поведінку іншої людини і відмінності у виборі засобів впливу, проте всі вони не виходять за рамки комбінації з чотирьох передумов успішної діяльності політичного лідера: використання джерел влади, здібностей, прагнення впливати на поведінку іншої людини та надання переваги тому чи іншому засобу впливу.

4. Моральність мети. Індивідуальні риси виявляються в цілях, заради яких людина прагне до влади. Тут виникають питання оцінки, пов'язані з моральними цінностями, з тим, яким чином лідер буде використовувати наявний арсенал владних методів. Політичні лідери є могутніми людьми, адже мають можливість здійснювати свою волю навіть тоді, коли інші чинять їй опір. Межі припустимого використання влади, відповідність цілей і засобів визначають поняття моральності.

5. Страх перед наслідками дій влади. Владні відносини, як правило, носять взаємообумовлений характер. Об'єкт влади може чинити опір, використовуючи власні джерела влади.

6. Перевага певних сфер використання влади [9, с. 116—117].

Співвіднесення всіх вищенаведених параметрів із засобами політики — інтелектуальною експансією, правовим регулюванням, економічним примусом, фізичним придушенням — дає можливість найбільш точно зрозуміти характер дій суб'єкта влади, вивчити мотивацію політичних діячів, визначити їх психологічні характеристики та співставити з уявленнями про сутнісні засади поведінки інноваційних лідерів.

Г. Лассуелл розробив гіпотезу, згідно з якою деякі люди мають надзвичайно сильну потребу у владі чи інших особистісних цінностях як засобах компенсації незадоволених базових потреб: володіння владою психологічно компенсує фрустрацію, що відчуває особистість. Питання компенсації реальних та уявних дефектів особистості знайшло своє відображення у дослідженнях австрійського психіатра і психолога Альфреда Адлера, у роботах якого центральним пояснювальним принципом стало вчення про "волю до влади": для реалізації компенсаторного механізму політичний лідер намагається відшукати таку сферу діяльності, в якій може продемонструвати компетенцію та власну гідність. В обраній сфері діяльності політичний лідер функціонує продуктивно, автономно (адже відчуває себе

вільним та захищеним від втручання інших), діє агресивно та самовпевнено за рахунок чого може бути досягнута особистісна рівновага.

Політиків, що втілюють компенсаторну мотивацію в "чистому" вигляді, зазвичай достатньо легко розпізнати, адже притаманними їм рисами є цинізм, нерозбірливість у засобах для досягнення цілей, жорстокість. Вони відносяться до "макіавеллівського" (схильного до маніпулювання людьми) типу лідерів. Науковцями навіть був запропонований коефіцієнт виміру рівня макіавеллізму, заснований на таких показниках, як слабка роль емоцій в міжособистісних стосунках, нехтування мораллю, відсутність ідеологічних переконань, насолода від маніпулювання оточуючими. Звичайно, чим вищий даний показник у конкретної людини, тим важче, на нашу думку, вести мову про віднесення її до типового інноваційного політичного лідера.

Прагнення отримання влади може бути пов'язане з бажанням використовувати владу заради неї самої. В такому випадку мотивуючим є не стільки відчуття влади, скільки бажання зробити її відчутною для іншої людини та вплинути на її поведінку. За умови протилежної мотивації саме по собі володіння джерелами влади може бути кінцевою метою, досягнення якої приносить задоволення та є більш значущим, ніж вплив за допомогою влади на інших людей. Прагнення до влади заради неї самої, а не використання її може бути однією з форм компенсаторного мотиву.

На нашу думку, на протигагу впливу факторів, теоретично підкреслених науковцями у вищенаведених компенсаторних концепціях слід пов'язувати усвідомлену мотивацію діяльності інноваційного політичного лідера з його прагненням за допомогою політичної діяльності втілювати у дійсність соціальні ідеали. Багато відомих історичних діячів ставали на шлях політичної боротьби, слідуючи власним громадським переконанням, світогляду, ідеології, що можуть бути зведеними до власних егоїстичних потреб. Співвідношення особистих і суспільно-політичних мотивів у діяльності політичних лідерів носить яскраво виражений індивідуальний характер. У політичній сфері діють як жорсткі прагматики, так і особистості, для яких характерним є альтруїстичний тип поведінки, які не прагнуть домогтися влади будь-якою ціною та керовані силою власних переконань. Останні беруть на себе тягар влади заради блага інших. Очевидним є те, що діяльність лідерів, віднесених до кожного з цих типів виходить з принципово різної внутрішньої мотивації.

Кожен політик, а інноваційний лідер — особливо, відчуває потребу та вмотивований до продуктивної та творчої самореалізації, виражаючи себе як індивід, особистість, суб'єкт політики та неповторна індивідуальність. Така його спрямованість забезпечується завдяки сформованим переконанням, які визначають характер його саморозвитку та самореалізації в політичній сфері.

Очевидно, що мотивація людини визначається її потребами, а останні можуть являти собою достатньо широкий спектр того, що сприймається іннова-

ційним лідером у якості цілей політичної діяльності. Особливо слід наголосити на важливості зворотного зв'язку для вмотивованої діяльності інноваційного лідера. Адже саме завдяки цьому механізму може здійснюватися громадський контроль, — звичайно ж, за умови наявності розвиненого громадянського суспільства, а не його профанації, — за діяльністю кожного можновладця, державного діяча, інноваційного політичного лідера.

ВИСНОВКИ

Різностороннє дослідження соціально-психологічних і соціально-моральних вимірів інноваційного лідерства демонструє концептуальну складність та різноманітність підходів до цієї проблематики, які не можуть бути зведеними до спільних загальноприйнятих уявлень про природу політичного лідерства, мотивацію, особисті якості політичних діячів. Очевидно, питання про те, чим є лідерство для особистості політика, може бути вирішене виключно в залежності від вибору дослідником власної соціально-філософської позиції у розумінні природи людини взагалі.

Політичне позиціонування та відповідна поведінка інноваційного лідера є цілеспрямованими та внутрішньо-мотивованими. В кожній особистості є безліч різноманітних потреб, які прямо чи опосередковано пов'язані з політичною діяльністю. Серед них слід виділити основні потреби, які мотивують політичну поведінку лідерів: потреба у владі; потреба в контролі над подіями та людьми; потреба в афіліації — приналежності до співтовариства та отриманні його схвалення.

Знання інноваційного лідера про актуальний стан навколишнього світу та бачення власних можливостей щодо потенційних змін задля його покращення, організовані в цілісну систему, яка дозволяє чітко орієнтуватися в навколишній соціально-політичній реальності, інтерпретувати її та обирати відповідну стратегію взаємодії з усіма її суб'єктами. Слід зважати на те, що не всі переконання є однаково стабільними: ті з них, які допомагають інноваційному лідерові краще розуміти навколишній світ і адаптуватися до нього — отримувати нові знання та формувати світоглядні орієнтири, — є більш відкритими до змін. Інші, засновані на внутрішніх потребах встановлення та збереження самоідентичності, що захищають проти внутрішніх конфліктів і зовнішньої небезпеки, навпаки, є більш стійкими та схильні опиратися будь-яким змінам.

Література:

1. Братченко С.Л., Миронова М.Р. Личностный рост и его критерии. / С.Л. Братченко, М.Р. Миронова // Психологические проблемы самореализации личности — СПб., 1997. — С. 38—46.
2. Дерманова И.Б., Коростылева Л.А. Некоторые аспекты феномена самореализации / Л.А. Коростылева, И.Б. Дерманова // Психологические проблемы самореализации личности / Под ред. А.А. Крылова, Л.А. Коростылевой. — СПб.: СПбГУ, 1997. — С. 20—37.

3. Ильин В.В. Философия / В.В. Ильин. — М.: Изд-во МГУ, 1999. — 240 с.

4. Козаков В.М. Аксиология державного управління: підручник / В.М. Козаков. — К.: НАДУ, 2010. — 256 с.

5. Козаков В.М. Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні: монографія / В.М. Козаков. — К.: Вид-во НАДУ, 2007. — 284 с.

6. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности (Основные сферы жизнедеятельности): дис. ... д-ра психол. наук: спец. 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии" / Л.А. Коростылева. — СПб., 2001. — 398 с.

7. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года / К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч., 2-е изд. — М.: Изд-во полит. л-ры, 1974. — Т. 42. — С. 41—174.

8. Новіков Б.В. Творчість як спосіб здійснення гуманізму: монографія / Б.В. Новіков. — К.: НТУУ "КПІ", 2006. — 2-ге вид., переробл. та доповн. — 308 с.

9. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. — 2-е изд. — М.: Смысл, 2003. — 860 с.

10. Eysenck H., Arnold W., Meili R. Encyclopedia of Psychology. / H.J. Eysenck, W. Arnold, R. Meili. — N-Y: Herder & Herder, 1972. — P. 139.

References:

1. Bratchenko, S. L. and Mironova, M. R. (1997), Lichnostnyj rost i ego kriterii [Personal growth and its criteria], SPbGU, Saint-Petersburg, Russia.

2. Dermanova, I. B. and Korostyleva, L. A. (1997), Nekotorye aspekty fenomena samorealizacii [Some aspects of the phenomenon of self-realization], SPbGU, Saint-Petersburg, Russia.

3. Il'in, V. V. (1999), Filosofija [Philosophy], MGU, Moscow, Russia.

4. Kozakov, V. M. (2010), Aksiologhiia derzhavnoho upravlinnia: pidruchnyk. [Axiology of public administration], NADU, Kyiv, Ukraine.

5. Kozakov, V. M. (2007), Sotsial'no-tsinnisni zasady derzhavnoho upravlinnia v Ukraini: Monohrafiia [Social values, principles of public administration in Ukraine], NADU, Kyiv, Ukraine.

6. Korostyleva, L. A. (2001), "Psychology of personal fulfillment (main spheres of life)", Abstract of doctor dissertation, General psychology, psychology of the person, psychology history, SPbGU, Saint-Petersburg, Russia.

7. Marks, K. and Jengel's, F. (1974), Jekonomicheskofilosofskie rukopisi 1844 goda [Economic and Philosophic Manuscripts of 1844], T. 42, Publisher political literature, Moscow, Russia.

8. Novikov, B. V. (2006), Tvorchist' iak sposib zdziennia humanizmu: Monohrafiia [Creativity as a way of humanism], 2nd ed, NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.

9. Hekhauzen, H. (2003), Motivacija i dejatel'nost' [Motivation and activities], 2nd ed, Smysl, Moscow, Russia.

10. Eysenck, H. Arnold, W. and Meili, R. (1972), Encyclopedia of Psychology, Herder & Herder, NY, USA.

Стаття надійшла до редакції 03.07.2016 р.